

Yabancı Dil / Çeviri Eğitimi Açısından Dil Dünya Görüşü Kavramı ve Nesnelere Adlandırılması (Türkçe-Rusça Dil Çifti)

The Notion of Linguistic Worldview and the Nomination of Objects in Foreign Language Education and Translation Training (Turkish – Russian Language Pair)

Dr. Öğr. Gör. Olena Kozan*

Öz

Bu çalışmada dil dünya görüşü kavramı ele alınmakta ve kavramın yabancı dil/çeviri eğitimi açısından önemi gösterilmektedir. Türkiye’de ve Rusya’da dil dünya görüşü kavramına yönelik geliştirilen yaklaşımlar üzerine durulmakta ve kavramın yabancı dil/çeviri eğitimi süreci açısından uygulanabilirliği dile getirilmektedir. Dil dünya görüşü kavramından yola çıkarak Türkçe-Rusça dil çiftinde nesnelere adlandırılması karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Türkçenin ve Rusçanın nesnelere dile getirilişindeki ‘tutumlar’ı tespit edilmiştir. Birkaç örnek üzerinde yapılan çözümlemenin sonucunda Rusçayı öğrenen Türk dili taşıyıcısı ve Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen Rus dili taşıyıcısının karşılaştığı sorunlar dile getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Dil Dünya Görüşü, Türkçe - Rusça, Nesnelere Adlandırılması, Yabancı Dil Eğitimi, Çeviri Eğitimi.

Abstract

The article deals with the linguistic worldview and the importance of the notion in the foreign language education and translation training. The approaches toward the linguistic worldview developed in Turkey and Russia are shortly introduced and the applicability of the approach for the foreign language education and translation training is highlighted. On the basis of the linguistic worldview notion the nomination of the objects in Turkish-Russian language pair is analysed with the appliance of the comparative method. The ‘attitudes’ of Turkish and Russian toward verbalization of the objects are described. The problems encountered by the native speakers of Turkish learning Russian as a foreign language as well as native speakers of Russian learning Turkish are described following the analysis of some examples.

Keywords: Linguistic Worldview, Turkish - Russian, Nomination Of The Objects, Foreign Language Education, Translation Training.

* Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Giriş

Her dilin kendi dünya görüşüne sahip olması, dil-insan-kültür üçlüsünü düşünen araştırmacılarca kabul edilen bir gerçektir. ‘Dil dünya görüşü’ kavramının son yıllarda kültür dilbilim¹ çerçevesinde öne çıkmasına rağmen dil-insan-kültür etkileşimi eskiden beri düşünürlerin odağındaydı. Dilbilimciler bu alandaki araştırmaların W. Humboldt’un çalışmalarıyla başlatıldığını dile getirmektedir (Aksan, 2009:69; Napolnova-Demiriz, 2009:8; Kula, 2012:33). W. Humboldt ‘*Dünyayı dilimizin yarattığı biçimde görüyoruz*’ şeklindeki bir düşünce ileri sürmüştür (Alefirenko, 2010:14). Humboldt’un düşüncelerini 20. yüzyılda yeniden gündeme getiren L. Weisgerber, dili gerçek dünya ile insan arasındaki ‘ara dünya’ olarak tanımlamış (Olşanskiy, 2000: 26). E. Sapir ve B. Whorf, Humboldt’un düşüncelerine dayanarak anadilin, bireylerin dünyaya bakış açılarını ve dünya görüşlerini etkilediğini ileri sürmüşlerdi (Vardar, 2002:164). Düşünürlerin bu fikirlerinden yola çıkarak 20. yüzyılda dil dünya görüşü kavramına yönelik farklı yaklaşımlar geliştirilmeye başlanmıştır. Özellikle Rusya’da geliştirilen kültürdilbilim çerçevesinde farklı dillerin dünya görüşleri incelenmekte, karşılaştırmalı araştırmalar yapılmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de ve Rusya’da dil dünya görüşü kavramına yönelik geliştirilen yaklaşımlar üzerinde durulmakta ve kavramın yabancı dil/çeviri eğitimi süreci açısından uygulanabilirliği dile getirilmektedir. Dil dünya görüşü kavramından yola çıkarak Türkçe-Rusça dil çiftinde nesnelere adlandırılması karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Bu iki dilin nesnelere adlandırılmasındaki eğilimleri tespit edilmekte ve bu bilgilerin yabancı dil/çeviri eğitimi açısından önemi gündeme getirilmektedir. Birkaç örnek üzerinde yapılan çözümlemenin sonucunda Rusçayı öğrenen Türk dili taşıyıcısı ve Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen Rus dili taşıyıcısının karşılaştığı sorunlar dile getirilmektedir.

1. Dil Dünya Görüşü Kavramı ve Yabancı Dil/Çeviri Eğitimi

1.1. Türkiye’de Dil Dünya Görüşü Kavramı

Türkiye’de ‘dil dünya görüşü’ kavramına yönelik yaklaşımlar ilk önce felsefe, ayrıca dil felsefesi konulu çalışmalarda kendini göstermeye başlanmıştır. N. Uygur’un çalışmalarında dil dünya görüşü ile ilgili fikirler ve yorumlar bulunabilir. Ayrıca, düşünür ‘*Dilin dünya*

¹ Kültürdilbilim ile ilgili bkn.‘Kültürdilbilim. Temel Kavramlar ve Sorunlar’ (Kozan, 2014a).

görüşü dediğimizde, bu dünya görüşü dilin neresindedir? (...) Bir dildeki tektek sözcükler mi? Sözcüklerin okunuşu mu? Sözcüklerin bölüklere ayrılışı mı? Sözcüklerin değişik durumları mı? Fiillerin anlam çevresi mi? (...) Bir dilin dünya görüşü o dile özgü bazı ortamlarda, bazı olaylarda yoğunlaşmış olsa bile, o dilin heryerindedir, o dilin heryanına yayılmıştır (...) dilde yansır; tümüyle dil dünya görüşüdür' (Uygur, 2015:79). M. Gökberk de dil dünya görüşünden söz eder: '(...) her dilin kendine göre bir dünya görüşü vardır. Her dilde bu evren düzeninin başka bir biçimde yorumlandığını görürüz. Bu ayrılığı yapan, dillerin başka başka gelişme basamaklarında bulunmalarından, nesnelere her dil için ayrı önemleri olmasından ve bir de dillerin türlü bilgi alanlarına ayrı açılardan gitmelerindedir.' (Gökberk, 2011:73). Dil dünya görüşünün insan üzerinde etkisini açıklayan yorumlardan biri yine dil felsefesi alanında araştırmalarını sürdüren Z. Özcan'a aittir: 'Dil, bizimle dünya arasında bir araçtır. Dünyayı sadece reel dilimizin aracılığıyla ifade edebiliriz. Evrensel dilin dışında hiçbir şey ifade edilemez. Söyleyebildiğimiz ve düşünebildiğimiz her şey, kullandığımız dile muhtaçtır. (...) bu anlamda (...) dile mahkumuz. Dil, hiç kimsenin kaçış umudunun olmadığı yüksek güvenli bir hapisanedir.' (Özcan, 2014: 8). Dil dünya görüşü kavramı Türkiye'deki dilbilim çalışmalarında 1940'lı yılların sonunda ortaya çıkmaya başlamıştır. Ayrıca, ilk defa 1947 yılında yayımlanan ve N. Üçok'un dilbilim derslerinin notlarından oluşan 'Genel Dilbilim (Lengüistik)' adlı kitapta 'dil'in içformları'ndan söz edilmiştir: '(...) dilin bu içformları da milletten millete değişirler, milletten millete farklıdır. Bu fark milletlerin düşünüş, duyuş ve iş görüşlerinde kendini gösterir. (...) dillerin iç formları belli bir dünya görüşünü içlerinde saklarlar' (Üçok, 2004:34). 1960'lı yılların sonunda dil dünya görüşü kavramı B. Vardar'ın ve daha sonra Ö. Başkan'ın çalışmalarında ele alınmıştır. Ayrıca, B. Vardar '(...) dış dünyayı, toplumsal, ruhsal, fiziksel gerçekliği her dil kendine özgü biçimde yoğurur ve yorumlar, kavramlaştırır ve yapılaştırır; bir dünya görüşü, dünyaya bakış açısı getirir' biçimindeki bir yorum dile getirmiştir (Vardar, 2001:16). Ö. Başkan 'dil içi dünya görüşü'nden söz ederken, Türkçedeki Türk kültürünü aktaran birimler ve bu dilsel birimlerin toplumdaki algılanışı üzerinde yoğunlaşmıştır (Başkan, 2006:170). 1970'li yıllarda dil dünya görüşü kavramı dilbilimsel bir sorun olarak D. Aksan'ın çalışmalarında ele alınmaya başlanmıştır. D. Aksan'ın araştırmalarında 'dil dünya görüşü' kavramının yerine 'anlatım yolu' terimi önerilmektedir: 'Kimi araştırmacıların dil ve gerçek, kimi dilcilerin de dil-içi dünya görüşü adı altında inceledikleri bu sorunu biz anlatım yolu terimiyle açıklamanın daha yerinde olduğunu sanıyoruz' (Aksan, 2009a:69). D. Aksan dil dünya görüşü sorununu ilgili dönemde gelişmeye başlayan anlambilim çerçevesinde incelemeye başlamıştır. Ayrıca, 1971 yılında yayımlanan ve üç kez basılan 'Anlambilimi

ve Türk Anlambilimi' adlı kitapta anlambilim çerçevesinde nesnelere ve olguların Türkçedeki adlandırılışları ve adlandırmaların arkasındaki sosyo-kültürel etkenler üzerinde durulmuştur (Aksan, 2009b:30). D. Aksan'ın konu ile ilgili dile getirdiği fikirlerin şu şekilde özetlenebilir: '(...) gerek varlıkların adlandırılışında beliren ayırımlar, gerek sözcüklerin dilden dile değişen kullanımları, gerekse kültür ve yaşam koşullarındaki başkalıklar, insanoğlunun çevreyi ve gerçeği dile getirirken nesnel davranmadığını göstermektedir. (...) diller, gerçeği ve dünyayı değil, onların insanoğlunun zihin süzgecinden geçmiş biçimlerini yansıtmaktadırlar' (Aksan, 2009a:72). D. Aksan'ın başlattığı araştırmaların sonraki yıllarda devam ettirilmediği anlaşılmaktadır. İnceleme sırasında 'dil dünya görüşü' konulu araştırmalara, ders kitaplarına rastlanılmamıştır². Ulusal Tez Merkezindeki veri tabanının taranması sonucunda 1992 yılında Ö. Başkan'ın danışmanlığındaki 'Dil-İçi Dünya Görüşü Açısından İngilizce-Türkçe Renk Adları' başlıklı Yüksek Lisans Tezinin olduğu belirlenmiştir. Makale biçimindeki dil dünya görüşü konulu çalışmaların sayısının az olmasına rağmen tümünün karşılaştırmalı yaklaşımla yapılan Türkçe-Rusça dil çiftine yönelik araştırmaların olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, H.Saraç'ın 'Rus ve Türk Dil Dünya Görüşünde 'Dağ' Kavramı: Kültürdilbilimsel Analiz' (Saraç, 2016) başlıklı makalesi ve E. Napolnova-Demiriz'in 'Prostranstvennaya Napravlenost v Turetskoy Yazıkovoy Kartine Mira' (Türk Dili Dünya Görüşünün Mekânsal Eğilimi) (Napolnova, 2010a), 'Tsikličeskiye Yavleniya Prirodı v Turetskoy Yazıkovoy Kartine Mira' (Türk Dili Dünya Görüşünde Doğal Olaylar) (Napolnova, 2010b), 'Yazıkovay Model Mira' (Dildeki Dünya Modeli) (Napolnova, 2010c) başlıklı makaleleri söz konusudur. Bunun yanı sıra yine Rusça-Türkçe dil çiftine yönelik 'Rusça ve Türkçe: İki Dil, İki Kültür' başlıklı, dil dünya görüşünün karşılaştırmalı çözümlemesinin temellerinin gösterildiği tek bir çalışma tespit edilmiştir (Napolnova, 2009). Dil dünya görüşünün dilbilimsel bir sorun olarak Rusça-Türkçe dil çiftine yönelik ele alınması, araştırmacıların Rusya'daki kültürdilbilim alanında gelişmeleri takip etmeleri ve ilgili dil çiftine yönelik uygulamaları ile ilişkilendirilebilir.

2 Dildeki kültür boyutunu inceleyen çalışmalar daha çok kültür araştırmaları çerçevesinde son yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Ayrıca 2016'da yayımlanan V.Doğan Günay'ın 'Kültürbilime Giriş. Dil, Kültür ve Ötesi' adlı kitabında dil dünya görüşü kavramı kullanılsa da 'dilde kültürel bir durum'dan ayrıntılı olarak söz edilmektedir (Günay, 2016: 50). Bunun yanı sıra son yıllarda dilin dünya görüşü ile ilgili sorunların bilişsel dilbilim çerçevesinde ele alınmaya başladığı görülebilir. Ayrıca, günümüzde konu ile ilgili iki çalışmadan söz edilebilir. Biri, 2012 yılında yayımlanan N.Hacızade'nin 'Bilişsel Dilbilim Açısından Duyguların Dili' adlı araştırması, diğeri 2017'de yayımlanan Ş.P.Ufuk'un 'Türk Bilişsel Budun Dil Bilimine Giriş. Türk Halk Bitki Sınıflandırmaları – Temel Aşamalar' adlı çalışmasıdır.

1.2. Rusya’da Dil Dünya Görüşü Kavramı

Rusya’da dil dünya görüşü araştırmacıların ilgisini 1970’li yılların sonunda çekmeye başlamıştır. Araştırmacıların ilgisini tetikleyen etkenlerden biri, dilbilim dahil olmak üzere bilimde antropolojik paradigmanın yerleşmesi ve dil-insan-kültür arasındaki etkileşim üzerinde odaklanan disiplinlerarası alanların gelişmesidir. Dil ve kültür, bilgi biriktirme, koruma ve aktarma işlevleri olan göstergeler dizgesi olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Dil, kültür bilgilerinin korunduğu ve aktarıldığı bir dizge olarak ele alınmaya, kültür ise, dili etkileyebilen ve dilde yansıyan göstergeler dizgesi olarak irdelenmeye başlanmıştır. Bu yaklaşımın doğrultusunda Rus dilbiliminde bilişsel ve kültürdilbilimsel yaklaşım geliştirilmiştir. Bilişsel yaklaşım çerçevesinde dil-kültür-bilinç üçlüsü ele alınmaya başlanmıştır. Kültürdilbilimsel yaklaşımdan doğan ‘kültürdilbilim’ ise, dil-kültür ilişkilerinin dilbilimsel çözümlemesine yönelmiştir³. Kültürdilbilimde dil dünya görüşü başlıca kavramlardan biri olmuştur. Dil dünya görüşü ‘dünya hakkında bilgilerin toplamı’ (Kolşanskiy, 2006:21), ‘bir dildeki sözcüksel birimlerin ve deyimlerin içeriğinin oluşturduğu dünyaya dair bilgilerin toplamı’ (Zaliznyak, Levontina, Şmelev, 2005:9), ‘dilsel biçimlerin çözümlemesi sonucunda ortaya çıkan dünyaya dair bilgilerin toplamı’ (Maslova, 2001:63) biçiminde tanımlanmaktadır. Zamanla dört ekolün olduğu Rus kültürdilbiliminde dil dünya görüşünün çözümlemesine yönelik farklı yaklaşımlar geliştirilmiş ve konu ile ilgili çok sayıda araştırma, ders kitabı, sözlük, doktora tezi ve makale yayımlanmıştır. Ayrıca V. Teliya’nın ekolü dil dünya görüşünün betimlenmesinde ana dili konuşanlar açısından deyimlerin çözümlemesi üzerinde odaklanmaktadır. Yu.Stepanov’un ekolü farklı dönemlerden kalan metinlerin çözümlemesiyle ‘kültür değişmezleri’nin betimlenmesini amaçlamaktadır. ‘Logičeskiy Analiz Yazıkı’ (Dilin Mantıksal Çözümlemesi) adı altında N. Arutyunova’nın ekolü farklı dönemlere ve milletlere ait metinlerin aracılığıyla kültür olgularını çözümlemektedir. V. Vorobyev’un ekolü karşılığı olmayan dil birimleri üzerinde durmaktadır. Görüldüğü gibi dil dünya görüşünün betimlenmesi için karşılığı olmayan sözcükler, boşluklar⁴, deyimler, kalıplar, basmakalıplar, semboller, eğretilmeler, dilin üslup özellikleri, atasözleri, anırtırma metin/söz/olgu⁵ gibi dilsel birimlerin çözümlemesi

3 Rusya’da kültürdilbilimin ortaya çıkışı, diğer disiplinlerle ilişkileri, temel kavramlar ve sorunlar, kültürdilbilimsel çözümleme ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkn. ‘Kültürdilbilim. Temel Kavramlar ve Sorunlar’ (Kozan, 2014a).

4 Ayrıntılı olarak bkz. ‘Çeviri Sürecinde Dilsel ve Kültürel Boşluklar’ (Kozan, 2010).

5 Ayrıntılı olarak bkz. ‘Kültürbilimde Anahtar Bir Kavram: Anırtırma’ (Kozan, 2014a).

uygulanmaktadır. Ayrıca çözümlenmede gerek artsüremliler gerekse eşsüremliler yöntemlerden faydalandığı anlaşılmaktadır. Kültürdilbilim çerçevesinde yapılan Rus dilinin dünya görüşünün betimlenmesi kültürdilbilimsel sözlüklerde bulunabilir. Ayrıca 2004 yılında yayımlanan ‘Russkoye Kulturnoye Prostranstvo. Lingvokulturologičeskiy Slovar’ (Rus Kültür Alanı. Kültürdilbilim Sözlüğü) ve aynı yılda 3.baskısı yayımlanan ‘Konstanti. Slovar Russkoy Kulturi’ (Değişmezler. Rus Kültürü Sözlüğü) sözlükleri bu alanda referans kitapları niteliğindedir.

1.3. Yabancı Dil/Çeviri Eğitimi ve Dil Dünya Görüşü

Kanımızca, dil dünya görüşünün betimlendiği kültürdilbilim sözlüklerinin oluşturulmasının yanı sıra bu kavramın yabancı dil/çeviri eğitimi sürecinde uygulanabilirliği güncel konulardan biri olarak ileri sürülebilir. Kavramın yabancı dil eğitimindeki önemine dair birçok makale bulunabilir. Ancak incelediğimiz çalışmalarda dil dünya görüşünün yabancı dil/çeviri eğitiminde nasıl uygulanabildiğine dair bilgilere ulaşamadık. Bunun yanı sıra Rusçanın yabancı dil olarak betimlendiği ders kitaplarında bugünlerde de biçim odaklı bir yaklaşımın uygulandığı görülebilir. Örnek verecek olursak, geleneksel Rusça dilbilgisinde Rus dilinin dizgesinin ‘İsim’, ‘Sıfat’, ‘Ad Durumları’, ‘Fiil’, ‘Basit Cümle’, ‘Birleşik Cümle’ gibi kategorilerle betimlendiği görülebilir. Bu durum gerek Rusya’da gerekse Türkiye’de hazırlanan Rusça dilbilgisi kitapları için geçerlidir (Kozan, 2016). Benzer bir durum, Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği ders kitaplarında da görülebilir. Konusu ‘Türkçe dilbilgisi’ olan bir ders/araştırma kitabına bakacak olursak, ‘İsim’, ‘İsim Çekimi’, ‘Fiil Çekimi’, ‘Söz Öbeği’, ‘İsim Tamlaması’ gibi kategoriler karşımıza çıkacaktır (Karaağaç, 2012; Karahan, 2013). Şüphesiz, bu biçim odaklı yaklaşım yabancı dil bilgisinin betimlenmesinin temelinde bulunmaktadır. Ancak biçimin arkasındaki ‘mantık’ gösterilmediği sürece betimsel dilbilgisi soyut bir kavram olarak kalabilmektedir. Öğretim sürecinde bu durum öğrencilerin ‘anlıyorum, ama cümle kuramıyorum/çeviremiyorum’ gibi yorumlarında kendini gösterebilmektedir.

Bu durumda biçimin arkasında Rusçanın ve (burada) öğrencinin ana dili olan Türkçenin ‘mantığı’ olarak düşünülebilen dil dünya görüşünün gösterilmesinin yabancı dil/çeviri eğitiminde olumlu sonuçları getirebileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada dil dünya görüşü kavramından yola çıkarak Türkçe-Rusça dil çiftinde nesnelere adlandırılması karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Türkçenin ve Rusçanın nesnelere dile getirilişindeki ‘tutumlar’ı tespit

edilmiştir. Birkaç örnek üzerinde yapılan çözümlemenin sonucunda Rusçayı öğrenen Türk dili taşıyıcısı ve Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen Rus dili taşıyıcısının karşılaştığı sorunlar dile getirilmiştir.

2. Nesnelerin Adlandırılması: Türkçe-Rusça Dil Çiftine Yönelik Çözümleme

Yukarıda söylendiği gibi dil dünya görüşü nesnelerin, olguların, eylemlerin adlandırılışında kendini göstermektedir. Türkçe-Rusça dil çiftine yönelik örneklerle bakacak olursak iki dildeki adlandırmaların farklı mantığa göre gelişebildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 1: Türkçe Rusça Dil Çözümlemesi

TÜRKÇE	RUSÇA	AÇIKLAMA
İnsanın ağzı	Рот человека	Ağız (insan)
Şişe ağzı	Горлышко бутылки	Küçük boğaz (şişe)
Tencerenin ağzı	-	Tencerenin bu kısmının özel adı yoktur. Tencere şu şekilde algılanır: Gövde (tencerenin duvarı), taban (tencerenin dibi), kapak, sap (kulp, tutacak).
Kapının ağzı	Проём двери	İçinden bir şeyin geçebildiği boşluk (капı). Etimoloji: проём- про+имать (eski Slavca) – ‘içinden’ + ‘almak’ ⁶ .
Çay ağzı	Устье реки	Eski Slavcada ‘usta’ – ‘ağız’, ‘dudak’ anlamındaki sözcük
Uçurumun ağzı	Край пропасти	Uç, kenar. Etimoloji: bir mekânın sonu, kenarı.
Bıçak ağzı	Лезвие ножа	Kesici aletlerin keskin tarafı. Etimoloji (tahminen): ‘лезть, лазить’ - ‘tırmanmak’, ‘tüm vücudu kullanarak yavaşça yapılan hareket’.

6 Rusça birimlerin etimolojisi için M. Fasmer’in ‘Rusça Etimolojik Sözlük’ sözlüğünün elektronik versiyonundan faydalanılmıştır. Erişim: <http://etymolog.ruslang.ru/index.php?act=contents&book=vasmer>

Yukarıdaki örneklerden ikincil adlandırma sürecinin temelinde farklı unsurların bulunabildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, insana ait ‘ağız’ kavramının dilsel biçimi birincil biçim olarak değerlendirilirse Türkçedeki ‘ağız’ modelindeki diğer adlandırmaların benzetme yoluyla türetildiği görülebilir. Birimin mantıksal çözümlemesini yapmaya çalışırsak, ‘ağız’, ‘iki farklı mekân arasındaki bir boşluk’, ‘iki mekân arasında bir şeylerin geçmesini sağlayan mekân’olarak düşünülebilir (‘şişe/tencere ağzı’- ‘şişe/tencerenin içi ile dış mekân arasındaki bağlantı; örneğin, suyun geçmesini sağlayan mekân’; ‘kapının ağzı’ – ‘iki farklı mekânı ayıran ve iki mekân arasında geçiş sağlayan birim’; ‘çay ağzı’ – ‘çay ile başka su mekânı arasında geçiş’). Bunun yanı sıra ‘uçurumun ağzı’ ile ‘bıçak ağzı’ adlandırmalarında işlevsel bir boyut da söz konusu olabilir: ‘uçurumun ağzı’ – ‘uçurumun dışındaki mekân ile uçurumun içi arasındaki sınır’ ya da ‘bir şeyin geçmesini sağlayan boşluk’; ‘bıçak ağzı’ – ‘başka nesne ile temas içinde olan ilk kısım’.

Rusçadaki karşılıklara bakıldığında adlandırma mantığının farklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu farklı mantık dilsel boyutta farklı sözcüklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yukarıdaki örneklerden Rusçanın benzetmenin yanı sıra nesnelere işlevsel boyutu ile ilişki kurmaya çalıştığı görülebilir. Ayrıca, ‘şişenin ağzı’ Rusçada ‘boğaz’, ‘çay ağzı’ – ‘ağız’ olarak düşünülmektedir. Bu adlandırmalar benzetme olarak değerlendirilebilir. Ancak Rusçada bu sefer dizgesel bir fark ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, ‘insanın boğazı’ için ‘горло’, ‘insanın ağzı’ için ‘рот’ biçimindeki birincil olarak düşünülen adlandırmalar söz konusudur. İnsan odaklı benzetme durumunda ikincil adlandırmalar ‘ikincil’ olduğuna dair bir son ek almaktadır. Aynı zaman bu son ekler diğer durumlarda ‘küçültme’ ekleri olarak kullanılabilir. Yukarıda gösterildiği gibi ‘şişe ağzı’ – ‘горлышко’ biçiminde adlandırılmıştır. Adlandırmada –ко son ekinden faydalanılmıştır. Bu model şu adlandırmalarda da görülebilir:

Tablo 2: Türkçe Rusça Dil Çözümlemesi

TÜRKÇE	RUSÇA	AÇIKLAMA
Tencere sapı/kulpu/tutacağı	Ручка кастрюли	El/kol – рука
Рука + -ка son eki = ручка	Горлышко бутылки	Küçük boğaz (şişe)
Kapının kolu	Ручка двери	Рука + -ка son eki = ручка
Kalem	Ручка	Рука + -ка son eki = ручка
Masanın ayağı	Ножка стола	Нога + -ка son eki = ножка

İğne deliği	Ушко иголки	Ухо + -ко son eki = ушко
Ateşin alevi	Язычок пламени	Язык + -ок son eki = язычок
Ayakkabının dili	Язычок на обуви	Язык + -ок son eki = язычок
Karının gözü	Глазок	Глаз + -ок son eki = глазок

Rusçada benzetme modeli kullanıldığında Rusçanın farklı dilsel katmanlarından⁷ da faydalandığı görülebilir. Ayrıca, ‘çay ağzı’ – ‘устье реки’ biriminde görüldüğü gibi benzetme modeli kullanılmış ancak ‘агыз’ karşılığı olarak ‘рот’ birimi değil, Eski Slavcada ‘агыз’, ‘dudak’ anlamındaki ‘уцра’ biriminin türevi tercih edilmiştir. Eski Slavca kökenli sözcükler çağdaş Rusçada ‘üslubu yüksek’ olan birimler olarak kabul edilmekte ve edebi dilde görülebilir. Bunun yanı sıra Eski Slavca kökenli birimler çağdaş Rusça birimlerle yan yana kullanıldığında, medya söyleminde mizah, espri, sitemin dile getirilmesinde sıkça başvurulan yapılar niteliğindedir (Kozan, 2014b:88).

Yukarıdaki örneklerden bir nesnenin Türkçede dile getirilebildiği ancak Rusçada adlandırmanın olmayabildiği de görülebilir. Ayrıca Türkçedeki ‘tencere ağzı’ kavramının Rusçada dile getirilmediği anlaşılmaktadır. Rusçanın dünya görüşüne göre tencerenin yapısında gövde, taban, kapak ve tutacak gibi unsurlar mevcuttur. Böylece de Rusçada ‘tencerenin ağzı’ biriminin arkasındaki kavrama ihtiyaç duyulmadığı söylenebilir.

Örneklerdeki ‘uçurum ağzı’ ve ‘bıçak ağzı’ durumunda Rusçada nesnenin işlevsel boyutu ortaya çıktığı söylenebilir. ‘Uçurum ağzı’ biriminin Rusça adlandırılmasında uçurum ‘başı ve sonu olan bir mekân’ olarak düşünülmektedir (‘край пропасти’). ‘Bıçak ağzı’ biriminin Rusça adlandırılmasında bıçağın yaptığı hareketin dile getirildiği fiilin türevi görülebilir (‘лезвие ножа’).

Türkçe – Rusça dil çiftine yönelik diğer örneklerde de iki dil için adlandırmaların arkasındaki çıkış noktasının farklı olabildiği görülebilir.

7 Rusçanın tarihi gelişimi ile ilgili bkz. V. İvanov ‘İstoriçeskaya Grammatika Russkogo Yazıkı’ (Rusçanın Art Zamanlı Dilbilgisi) (İvanov, 1990).

Tablo 3: Türkçe Rusça Dil Çözümlemesi

TÜRKÇE	RUSÇA	AÇIKLAMA
Kitap kapağı	Обложка книги	'Kitabın (etrafının) sarıldığı şerit, sargı'
Tencere kapağı	Крышка кастрюли	Tencerenin 'çatısı'
Rögar kapağı	Канализационный люк	Aşağıya açılan boşluk
Dolap kapağı	Дверца шкафа	Dolabın 'kapısı'
Şişe kapağı	Пробка	Dar ve küçük nesnelere ağzını kapatan tıkaç

Yukarıdaki örneklerden Türkçe için adlandırılan nesnenin işlevinin ön plana çıktığı görülebilir. Başka bir deyişle Türkçedeki adlandırmalarda 'kapatmak' eylemi odaklı 'kapak' imgesi farklı nesnelere ilişkilendirilebilmektedir.⁸ Rusçaya bakıldığında yine farklı dilsel birimlerin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu da adlandırmaların farklı mantığa göre şekillendiği anlamına gelmektedir. Ayrıca, Türkçeden farklı olarak Rusça, 'kitap kapağı' biriminde 'kapatmak' eylemini görmemiştir. 'Обложка' biriminin biçimbirimlerine kadar ayırırsak 'etrafını sarmak' anlamını aktaran –об ön eki, 'yatay bir şekilde koymak, yatırmak' anlamındaki ve çağdaş Rusçada eski kullanım olarak düşünülen 'ложить' fiili, fiilden isim türeten, işlevsel boyutta somut nesne/olguların dile getirilmesinde kullanılan –ка son eki görülebilir. Böylece, bu durumda Rusçanın, kitabın ortaya çıkabilmesi için üzerinde yapılan 'sarma' işlemine odaklandığı söylenebilir. Rusçadaki 'tencere kapağı' anlamındaki 'крышка' birimi, 'kapatmak' eyleminin dile getirildiği 'крыть' fiilinden türetme biçimi olan 'крыша' biriminin türevidir. Burada yukarıda bahsedilen –ка son ekinin işlevinden faydalandığı görülebilir. Benzer bir şekilde 'dolap kapağı' anlamındaki 'дверца' biriminde 'дверь' (kapı) birimi ve –ка son ekinin somutlaştırma/küçültme işlevlerini yerine getirebilen –ца son eki görülebilir. 'Rögar kapağı' ve 'şişe kapağı' durumunda Rusçanın yabancı kökenli birimleri kullandığı görülebilir. Ayrıca, 'rögar kapağı' kavramı için Rusçada Hollandacadan gelen ve 'boşluğu/deliği kapatan bir nesne' anlamındaki 'luik' biriminin 'люк' biçimi kullanılmaktadır. 'Şişe kapağı' için Almandan gelen ve ilk başta 'silahın ağzını kapatan tıkaç' anlamındaki 'prop' biriminin Rusçalaştırılmış biçimi – 'пробка'- kullanılmaktadır. Son örnekte –ка son ekinin Rusçanın dizgesinde üstlenen bir işlevi daha ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, yabancı sözcüklerin 'Rusçalaştırılması' (Örneğin, 'telefon mesajı' anlamındaki İngilizcedeki 'SMS'

(short message service) kısaltması Rusçada ‘смска’ biçimini almış ve ‘Rus birimi’ niteliğinde kullanılmaktadır. Son örneklerdeki ‘люк’ ve ‘пробка’ birimlerinin kullanıma girmesinin arkasında sosyo-kültürel etkenlerin bulunduğu tahmin edilebilir. Ayrıca M. Fassmer’in etimolojik sözlüğünde ‘люк’ kelimesinin ilk başta gemicilikte kullanıldığı ve güvertedeki aşağıya açılan kapak anlamını taşıdığına dair bilgi bulunabilir. Kelimenin Hollandacadan gelmesi 18.yüzyıla denk gelmektedir. Bu dönemde I.Petro’nun Hollanda’dan gemicilik başta olmak üzere diğer teknolojileri getirmesinin sonucunda Rusçada yeni kavramları adlandıran yabancı kökenli sözcüklerin kullanıma girmesi söz konusudur. Benzer bir şekilde ilk anlamı ‘silahın ağzını kapatan tıkaç’ olan ‘пробка’ sözcüğünün kullanıma girmesinin arkasında bu silah tıkaçlarının Almanya’da üretilmesi ve oradan Rusya’ya getirilmesi durumu bulunabilir.

Türkçede ve Rusçada nesnelere adlandırılmasındaki farklı yaklaşım aşağıdaki örneklerde de görülebilir:

Tablo 4: Türkçe Rusça Dil Çözümlemesi

TÜRKÇE	RUSÇA	AÇIKLAMA
Meyve kabuğu	Кожица фрукта	Meyvenin ‘deri’si, ‘cild’i. Кожа (insan derisi/cildi) – кожица (meyve/sebzede)
Ceviz kabuğu	Скорлупа ореха	Sert kabuklu nesnelere ‘çatlama özelliği olan deri’. Скорлупа = скор (шкура) + лупить (deri + çatlama)
Yumurta kabuğu	Скорлупа яйца	Ceviz kabuğundaki gibi ‘çatlama özelliği olan deri’.
Ağaç kabuğu	Кора дерева	Deri (Кора- скор-шкура)
Ekmek kabuğu	Корка хлеба	Deri (Корка – кора - скор-шкура)
Yara kabuğu	Корочка /корка раны, струп	Deri (Корочка - корка – кора - скор-шкура Sert, pütürlü olma durumunda olan bir şey (струп – (Eski Slavca) стрепет
Yer kabuğu	Земная кора, мантия	Deri (Кора- скор-шкура) Örtü (мантия)
Kaplumbağa kabuğu	Панцирь черепахи	İlk başta ‘karın bölgesi’ (панцирь-пансырь)
Midye kabuğu	Створки устрицы	‘Bir araya gelen iki kapak’ (ilk başta pencere kapağı)

Yukarıdaki örneklerde Türkçenin farklı imgeleri ‘kabuk’ kavramı ile ilişkilendirebildiği anlaşılmaktadır. Sözcüğün iç biçimi ‘torba, kılıf’ anlamındaki ‘kap’ imgesiyle ilişkilendirilebilir⁸. Böylece Türkçenin dünya görüşünde ‘kabuk’ kavramı, kaplama işlevini yerine getirdiği için genelleyen ve farklı durumlarda kullanılabilen birim niteliğini kazanmıştır.

Rusça örnekleri incelendiğinde Rusçanın yine ‘somutlaştıran’ adlandırma modelini tercih ettiği görülebilir. ‘Meyve kabuğu’ anlamındaki ‘кожица’ biriminin yapısında ‘insanın derisi’ anlamındaki ‘кожа’ ve benzetmeden sorumlu olan –ца son eki görülebilir. Böylece, meyve kabuğu durumunda görsel (ince) ya da işlevsel (kaplıyor) benzetme söz konusudur. ‘Ceviz/yumurta kabuğu’ durumunda da ‘deri, cilt’ anlamındaki ortak Hint-Avrupa dil ailesinde kullanılan ‘skora –skura-skin’ biriminden faydalandığı görülebilir. Ancak bu birimin orijinal biçimde kullanılmadığı, ‘çatlatmak/çatlamak’ anlamındaki ‘лупить’ fiilinden türevinin orijinal biçime eklendiği anlaşılmaktadır. Bu durumda Rusçanın dünya görüşünde kabuğun sert olması ve çatlıyor olabilmesi gibi özelliklerin yansıtıldığı söylenebilir. ‘Ağaç/ekmek/yara/yer kabuğu’ durumunda Rusçanın benzetme ve somutlaştırma modeline göre davrandığı görülebilir. ‘Ağaç kabuğu’ anlamındaki ‘кора дерева’ biriminde yukarıda anlatılan ‘deri’ anlamındaki ‘skora’ görülebilir. Bu mantık ‘yer kabuğu’ anlamındaki ‘земная кора’ biriminde de görülebilir. Burada ‘dış kaplama’ mantığı geçerli olabilir. ‘Ekmek/yara kabuğu’ durumunda ise, -ка son ekinin ortaya çıktığı görülebilir. Bu noktada ‘ekmek/yara kabuğu’ anlamındaki ‘корка хлеба/раны’ birimlerinin ikincil adlandırma olarak ‘ağaç/yer kabuğu’ adlandırmasından sonra ortaya çıktığına dair varsayımda bulunabilir. Bunun dışında ‘yer kabuğu’ ve ‘yara kabuğu’ için başka kavramların da kullanılabildiği görülebilir. Ancak ‘yer kabuğu’ için kullanılan ‘мантя’ ve ‘yara kabuğu’ için kullanılan ‘струп’ birimleri terim niteliği taşımaktadır. Bu terimlerin ortaya çıkması, belli bir dönemde bu nesnelere inceleyen bilim dallarının gelişmesi ile ilişkilendirilebilir. Kavramın terimleşmesi ise açıklamalı bir yol değil, tek birimde somutlaştıran bir modeli öngörmektedir. ‘Kablumbağa/midye kabuğu’ kavramlarının, ikisinin arkasında canlı organizmanın bulunmasına rağmen farklı bir şekilde adlandırıldığı görülebilir. ‘Kaplumbağa kabuğu’ anlamındaki ‘панцирь’ biriminde ‘karın bölgesi’ ya da ‘karın bölgesini koruyan bir şey’ anlamındaki imge yansıtılmıştır. ‘Midye kabuğu’ anlamındaki ‘створки’ biriminde midyenin kabuğunun işlevinin ön plana çıktığı

8 Türkçe birimlerin etimolojisi için S. Nişanyan’ın ‘Türkçe Etimolojik Sözlük’ sözlüğünün elektronik versiyonundan faydalanılmıştır. Erişim: <http://www.nisanyansozluk.com/?k=Kabuk&lnk=1>

görülebilir. Ayrıca ‘створки’ birimi ilk başta pencereyi kapatan iki tahta parçayı adlandırmak için kullanılmıştır. Sözcüğün iç biçimine bakarsak ‘farklı yönlerden gelen hareketin bir nokaya doğru yönelmesi’ anlamındaki с- ön eki ve ‘yapmak, oluşturmak, hareket etmek’ anlamındaki ‘творить’ fiili görülebilir.

Sonuç

Yukarıdaki örneklerden yola çıkarak Rusçanın nesnelere adlandırılması konusunda somutlaştırma modelini tercih ettiği, Türkçenin ise genellemeye eğilimli olduğuna dair varsayımda bulunabilir. Ancak bu varsayımın daha net bir şekilde dile getirilmesi için iki dil dizgesinin tümünün incelenmesi şarttır. Ayrıca nesnelere adlandırılması dışında olguların adlandırılması, eylemlerin adlandırılması, zaman ve mekân gibi kategorilerin dile getirilerinin ele alınması gerekir. Bir dilde hem somutlaştırma hem genelleme modellerinin bulunabildiği unutulmamalıdır. Türkçe - Rusça dil çiftine yönelik örnek verecek olursak eylemlerin adlandırılması dilin ikisinde iki modele göre şekillenebilir. Ayrıca Türkçede ‘kapıyı/televizyonu açmak’ ya da ‘kapıyı/televizyonu kapatmak’ modelinde ‘açmak’ ya da ‘kapatmak’ fiili ile dile getirilen eylem için ‘fiziki çaba’ olarak nitelenebilen imgenin önemli olduğu tahmin edilebilir. Eylemin yöneldiği nesnenin özellikleri önemini kaybetmiş durumdadır. Rusçanın dünya görüşünde ise nesnenin özelliklerinin ön plana çıktığı söylenebilir. Ayrıca kapıyı ya da herhangi başka bir nesnenin içerisi ile dışarı arasında geçişi sağlamak; gizli olanı ortaya çıkarmak için ‘открыть’ fiili kullanılmaktadır. Birimin iç biçiminde uzaklaştırmayı aktaran от- ön eki ve ‘kapak, kapatan nesne’ anlambilimini içeren –кр- kökü görülebilir. Benzer bir şekilde ‘kapatmak’ anlamındaki ‘закрывать’ fiilinde bir nesnenin başka bir nesnenin arkasına geçiş ya da bir nesnenin, izleyicinin onu göremeyeceği başka bir mekâna girmesini aktaran за- ön eki ve –кр- kökü görülebilir. –кр- kökünü içeren türevlere baktığımızda (‘çatı’ anlamındaki ‘крыша’, ‘kapak’ anlamındaki ‘крышка’, ‘baş ya da yatak örtüsü’ anlamındaki ‘покрывало’, ‘sığınak’ anlamındaki ‘укрытие’, ‘keşif, buluş’ anlamındaki ‘открытие’ vs.) ‘открыть’ fiili için nesnenin belli bir özelliği önemlidir. Bu özellik Rusçadaki diğer ‘açmak’ fiili ile karşılaştırmada ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ‘televizyonu/bilgisayarı/müziği/ışığı açmak’ durumları için ‘включить’ fiili kullanılmaktadır. ‘Включить’ fiilinde mekânın içerisine doğru hareketi aktaran в- ön eki ve ‘düz olmayan, kıvrılan, sürekli hareket eden, hareket içinde olan’ anlamındaki ‘ключ’ kökü görülebilir. Birimin

mantıksal çözümlemesi yapılırsa, 'ışığı açmak' anlamındaki 'включить свет' eyleminde nesne durumundaki 'ışık'ın 'hareket eden' bir madde olarak düşünüldüğü tahmin edilebilir. Eylemci olarak 'insan', в- öne ekindeki ilişkilerin dile getirilmesi sonucunda ışığın başka bir mekâna geçmesini sağlayarak 'ışığın dışarıya çıkması' ve bir yerin aydınlatılmasını sağlamış olmaktadır. Bu mantık Türkçedeki 'çalıştırmak' fiili ile aktarılan mantıkla ilişkilendirilebilir. Benzer bir şekilde 'bilgisayar' ve herhangi başka bir 'dalga', 'enerji' içeren aleti 'açmak' için Rusçada 'включить' karşılığı kullanılmaktadır. Bu durumda 'kapatmak' fiili 'mekânın dışına çıkması, başka bir mekânla ilişki kesmesi' anlamındaki вы- ön ekini içeren 'выключить' birimi ile yapılandırılmaktadır. Böylece, eylemlerin adlandırılmasında Rusça için nesnelere niteliği ve yapısı önem kazanabilmektedir. Rusçanın nesnelere özelliğine göre davranabildiğini gösteren başka bir örnek 'su/un dökmek' eylemidir. Rusçada sıvı ile katı madde arasındaki fark eylemde kendini göstermektedir. Su ve diğer sıvıları dökmek için 'лить' fiili, un ve diğer katı maddeleri dökmek için 'сыпать' fiili kullanılmaktadır.

Diğer taraftan Türkçenin somutlaştırma modeline göre davranabildiği tahmin edilebilir. Örneğin, Rusçadaki 'снимать' fiili ile dile getirilen eylemin nesnenin ayrımını yapmadığı ve genelleme modeline göre davrandığı anlaşılmaktadır. Türkçedeki bu durumda somutlaştırmanın arkasında nesnelere farklı özellikleri ön plana çıkarmış gibi görünmektedir. Ayrıca,

RUSÇA	TÜRKÇE
Снимать пальто (с вешалки)	Montu (askıdan) almak
Снимать одежду	Kıyafeti çıkarmak
Снимать кожицу (с фрукта)	(Meyvenin kabuğunu) soymak
Снимать на камеру	Kameraya çekmek
Снимать фрукты (с дерева)	(Ağaçtan) meyveleri toplamak
Снимать санкции	Yaptırımları kaldırmak

Yukarıda gösterilen örnekler bu çalışma kapsamının gerektirdiği gibi dilin sözcük seviyesi ile ilgilidir. Dilin somutlaştırmaya ya da genellemeye eğilimli olduğuna dair sonucun çıkarılabilmesi için yapısal boyuttaki modellerin de ele alınması gerekir. Ayrıca Türkçe-Rusça dil çiftine yönelik başladığımız incelemenin ilk sonuçlarına göre yapısal boyutta da Türkçenin genellemeyi tercih ettiği söylenebilir (Kozan, 2017). Konu ile ilgili örnek vermek gerekirse,

TÜRKÇE	RUSÇA	AÇIKLAMA
Basın açıklaması	Заявление для прессы	<i>Basın için açıklama</i>
Suriye müzakereleri	Переговоры по Сирии	<i>Suriye üzerinde müzakereler</i>
İran ziyareti	Визит в Иран	<i>İran'a ziyaret</i>
Güvenlik anlaşması	Договор о безопасности	<i>Güvenlik hakkında anlaşma</i>
Adana milletvekili	Депутат от Аданы	<i>Adana'dan milletvekili</i>
Cumhurbaşkanı adayı	Кандидат в президенты	<i>Cumhurbaşkan(lığı)na aday</i>

içinde farklı ilişkileri bulundurabilen bir olgunun Türkçede aynı modele göre yapılandırıldığı ve böylece dilsel boyutta genelleme modelinin uygulandığı görülebilir. Rusçanın söz öbeği seviyesinde mantıksal ilişkileri ortaya çıkardığı ve böylece somutlaştırma yaptığı anlaşılmaktadır.

Bu noktada somutlaştırma ya da genelleme stratejisinin dilin dizgesinin neresinde uygulandığı ve hangi mantıksal kategorilerde kendini gösterdiği gibi soruların sorulmasının ve gündeme getirilmesinin, gerek dilin işlevsel dilbilgisinin hazırlanması açısından gerekse yabancı dil/çeviri eğitimi açısından önem taşıdığını vurgulamak gerekir. Yukarıdaki örneklerden ana dili Türkçe olan öğrenci Rusçayı öğrenirken veya ana dili Rusça olan öğrenci Türkçeyi öğrenirken ne tür zorluklarla karşılaştığı anlaşılmaktadır. Ayrıca ana dili Türkçe olan öğrenci alışlagelmiş imgenin 'parçalanması' ile karşı karşıya gelmektedir. Ana dilinde bir imgenin temelinde toplanan farklı kavramların tek bir birimle dile getirilirken başka bir dilde imgenin parçalanmasının sonucunda farklı dilsel birimler ortaya çıkabilmektedir. Ana dili Rusça olan öğrenci tam tersine, farklı olarak algıladığı imgeleri Türkçede bir birimle bağdaştırmak zorunda kalmaktadır. Bu durum bilişsel çatışma olarak değerlendirilebilir. Yabancı dil eğitiminin ilk aşamalarında nesnelere adlandırmalarının arkasındaki iki dilin dünya görüşü üzerinde durulmazsa ve buna yönelik alıştırmalara ve uygulamalara başvurulmazsa öğrenci, kendi ana dilinin dünya görüşü içinde kalıp, girişim hataları olarak nitelenen hatalara açık olacak ya da başka bir deyişle, Türk dili dünya görüşü ile Rusça konuşmaya çalışacaktır. Bu durumu önleyebilmek ve özellikle çeviri eğitiminin sonucunda iki dilin dünya görüşünü bilen ve bu bilgilerden faydalanarak iki dil dizgesi ve iki kültür arasında geçiş yapabilen ve nitelikli çeviri üretebilen çevirmenin ortaya çıkabilmesi için dil çiftine yönelik kapsamlı bir araştırmanın yapılması gerekir. Karşılaştırmanın sonuçları mantıksal kategoriler üzerinde hazırlanan yardımcı dilbilgisi kitaplarının geliştirilmesinde

kullanılabilir. Dilin sadece yapı olmadığı, dünya görüşüne sahip, çok boyutlu bir oluşumun olduğu tekrar vurgulanmalıdır. Kanımızca, dil dünya görüşünün, özellikle yabancı dil eğitimi söz konusu olduğunda yansıtılması şarttır. Dilin gerek sözcüksel gerekse yapısal boyutunun arkasında bulunan imgelerin gösterilmesi son derece önemlidir. Bu anlamda yabancı dil/ çeviri eğitiminin ilk aşamalarından itibaren dilsel imge eğitiminden söz edilebilir.

Kaynakça

- Aksan, D. (2009a). Anlambilim. Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi. 4.bsk., Ankara: Engin Yayın Evi.
- Aksan, D. (2009b). Her Yönüyle Dil. Ana Çizgileriyle Dilbilim.5.bsk., Ankara: Türk Dili Kurumu.
- Alefrenko, N.F. (2010). Lingvokulturologiya. Tsennostno-smislovoye Prostranstvo Yazıka: Uçebnoye Posobiye. Moskva: Flinta Nauka.
- Başkan, Ö. (2006). Türkçede Dil İçi Dünya Görüşü. İçinde *Dilde Yaratıcılık* (ss.162-185). Multilingual.
- Gökberk, M. (2011). Değişen Dünya Değişen Dil. 7.bsk., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Günay, V.D. (2016). Kültürdilbilime Giriş. Dil, Kültür ve Ötesi. Papatya Yayıncılığı.
- İvanov, V. (1990). İstoriçeskaya Grammatika Russkogo Yazıka. Moskva: Prosveşçeniye.
- Karaağaç, G. (2012). Türkçenin Söz Dizimi. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (2013). Türkçede Söz Dizimi. Ankara: Akçağ.
- Koşanskiy, G. (2006). Obyektivnaya Kartina Mira v Poznanii i Yazıke. Moskva.
- Kula, O.B. (2012). Dil Felsefesi. Edebiyat Kuramı-1. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kozan, O. (2010). Çeviri Sürecinde Dilsel ve Kültürel Boşluklar. İn *X.Uluslararası Dil, Yazın ve Değişbilim Sempozyumu*. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, 03-05 Kasım 2010, Bildiriler, Cilt 2, 28-34.
- Kozan, O. (Editör). (2014a). Kültürdilbilim. Temel Kavramlar ve Sorunlar. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kozan, O. (2014b). Rus ve Türk Gazete Haber Başlığı Dili. Kültürdilbilimsel Yaklaşım. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kozan, O. (2016). Funksionalny Sintaksis i Formirovaniye Semantiçeskoy Osoznannosti V Protseste Obuçeniya RKİ: Primer Turetskoyazıçnoy Auditorii. *Russkiy Yazık Za Rubejom*, 3, 86-92.
- Kozan, O. (2017). Yabancı Dil/Çeviri Eğitiminde Karşıtsal Çözümleme: Biçim-İşlev-Anlam Üçlüsü. *Dil Dergisi*, 168 (2), 65-81.

- Maslova, V. (2001). *Lingvokulturologiya*. Moskva: Akademia.
- Napolnova-Demiriz, E. (2009). Rusça ve Türkçe: İki Dil, İki Kültür. *Multilingual*.
- Napolnova-Demiriz, E. (2010a). Prostranstvennaya Napravlenost v Turetskoy Yazıkovoy Kartine Mira. *Uralo-Altayskiye İssledovaniya*, 1(2), 23-31.
- Napolnova-Demiriz, E. (2010b). Tsıklıçeskiye Yavleniya Prirodi v Turetskoy Yazıkovoy Kartine Mira. *Uralo-Altayskiye İssledovaniya*, 2(3) 2010, 47-52.
- Napolnova-Demiriz, E. (2010c). Yazıkovaya Model Mira. *Rossiyskaya Turkologiya*, 3, 3-80.
- Olşanskiy, İ.G. (2000). *Lingvokulturologiya v Kontse XX veka. İtogi, Tendentsii, Perspektivi. İçinde Lingvistiçeskiye İssledovaniya v Kontse XX Veka: Sbornik Obzorov* (ss. 26-56). Moskva: İNİON RAN,
- Özcan, Z. (2014). *Dil Felsefesi I (Mantıkçı Paradigma)*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Saraç, H. (2016). Rus ve Türk Dil Dünya Görüşünde 'Dağ' Kavramı: Kültürdilbilimsel Analiz. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, 57, 581 – 1598.
- Uygur, N. (2015). *Dilin Gücü. Denemeler*. 7.bsk., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Vardar, B. (2001). *Dilbilim Temel Kavram ve İlkeleri*. 2.bsk., *Multilingual*.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. *Multilingual*.
- Zaliznyak, A., Levontina, İ., Şmelev, A. (2005). *Klyuçeviye İdei Russkoy Yazıkovoy Kartını Mira*. Moskva: Yazıki Slavyanskoy Kulturu.